

LA COMÈDIA DE FALSET

La dita va inspirar una obreta de teatre a la rebotiga de 'Pitarra'

[TEXT] Toni Orensanz

Tothom, en aquest país, ha sentit la dita que proclama que "això s'acabarà com la comèdia de Falset". La dita és popular en els nostres dies i, com a mínim, ja ho era el 1869. Perquè en aquesta data, el Teatre Català de Barcelona (que ocupa l'actual Teatre Romea) va estrenar amb èxit una obreta de teatre d'un sol acte que portava per títol, precisament, La comèdia de Falset. I de la seva lectura se'n desprèn que aquesta peça dramàtica no va ser, en cap cas, l'origen de la dita, sinó que el que va fer va ser aprofitar-se de la seva popularitat de cara a guanyar públic i predicament. La Comèdia de Falset del 1869 (que acaben de reeditar l'Arxiu Comarcal del Priorat i l'Ajuntament de Falset) és obra de Pau Bunyegas (pseudònim de Conrad Roure), i el seu interès se centra en què és obra de la rebotiga de Frederic Soler 'Pitarra', en els inicis del renaixement del teatre català a mitjan segle XIX.

La constatació que l'obra que ens ocupa no és l'origen de l'expressió popular la trobem a la pàgina 20. El menestral Quico, un dels protagonistes, parla del seu desig de fer-se escriure una comèdia a la qual vol posar, precisament, "La comedia de Falset".

Només esmentar-ne el títol, un altre dels personatges (en Jordi)

li pregunta si es dirà d'aquesta manera perquè acaba "a garrotadas".

En Quico ho nega: "aquesta no". És la seva resposta. La cosa va així:

JORDI. ¿La fareu aquí?

QUIC. Está clá.

BEL. ¿Passará?...

QUICO. En aquest poblet.

BEL. ¿A quin temps?

QUICO. Aquest estiu.

Ja la tinch pensada; 's diu:

La Comedia de Falset.

JORDI. ¿Qué va acabá a garrotadas?

QUICO. Aquesta no.

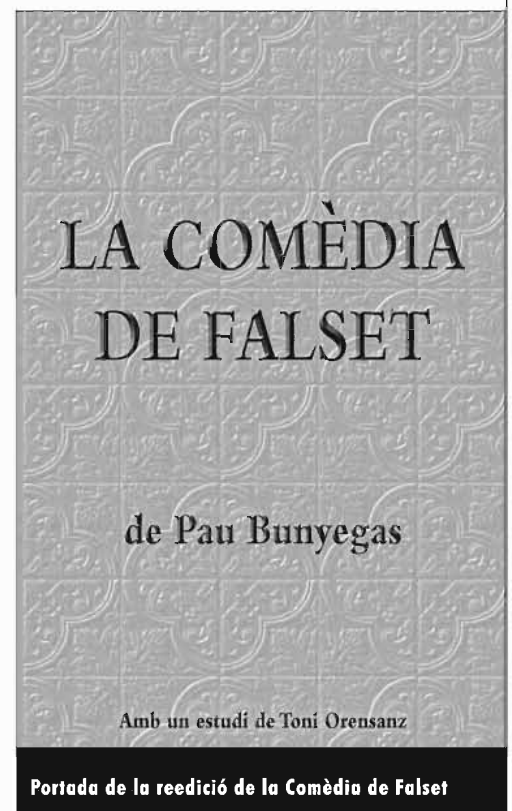
JORDI. Es natural; perquè us podriau fè mal y foren bromas pesadas.

De fet, aquesta és una de les poques referències que hi ha a Falset en tota la comèdia, al marge, naturalment, del títol i de la descripció prèvia complementària als diàlegs quan s'explica que l'escenari és una "entrada gran de una casa de pagesos, en Falset" i quan l'autor afegeix que "l'acció passa en Falset, y es contemporánea".

Tot i això, la peça teatral de 'Pau Bunyegas' (o Conrad Roure) ens serveix, en primer lloc, per evidenciar que la dita "això acabarà com la comèdia de Falset" és anterior al 1869, any en què es va estrenar l'obra. A més, que s'estrenés una comèdia amb aquest títol a Barcelona ens porta a concloure que, a mitjans del segle XIX, l'expressió ja era po-

pular a Catalunya o, si més no, a la capital catalana. Contribueix a cimentar aquesta argumentació el fet que no era estrany que bona part de les obres d'aquest incipient teatre català portessin per títol dites del Costumari. Per si en teníem algun dubte, la dita popular ja apareix referenciada tres anys abans, el 1866, al Novísimo diccionario de la lengua castellana, con la correspondència catalana.

Allò que també és probable és que La comedia de Falset de 1869 servís per relançar popularment aquesta expressió (i per refrescar-ne el seu ús, qui sap),

Portada de la reedició de la Comèdia de Falset

tot i que, com dèiem, ja devia tenir predicament entre la gent de l'època, tant com perquè estès plenament justificat que fos el títol d'una obra teatral de marcat caràcter i vocació popular. Però, si no és aquesta comèdia l'origen de la popular dita ("Això acabarà com La comèdia de Falset"), quin és?

La referència escrita més documentada que coneixem és, una vegada més, la del folklorista Joan Amades, que cita una versió oral: "En Pere Arbots, de Falset, en té contat que una vegada, en un any de molta crisi, varen fer cap a la plaça uns saltimbanquis que varen fer una comèdia; després varen

passar el berret, i ningú els hi va donar un cèntim, al contrari, que algun jove tranquil, simulant, simulant que'ls-hi tirava una moneda, els hi va tirar una pedreta. Els comedians varen prendre el fet com un insult, desafiant al poble, que ben aviat s'hi va fer a garrotades, acabant per haver de fugir els comedians a cames ajudeu-me".

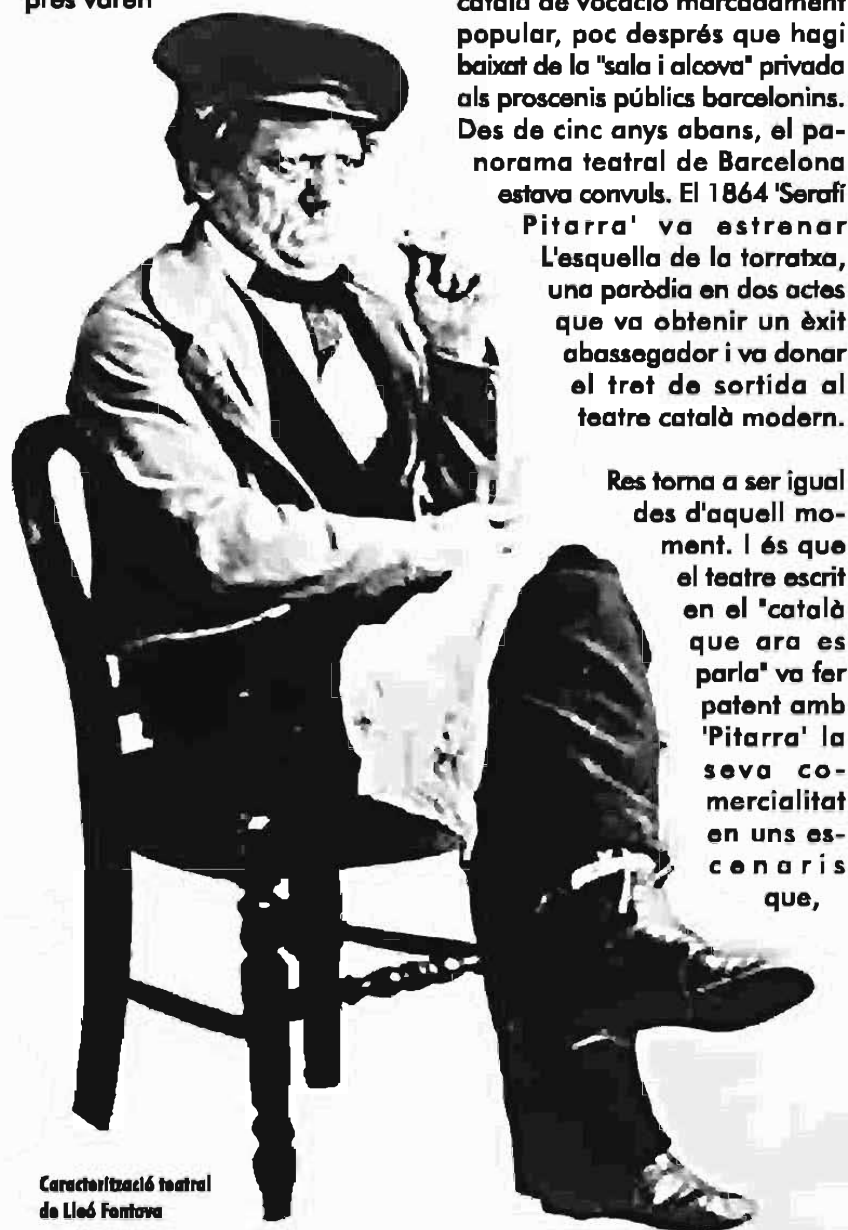
Més enllà de la curiositat sobre l'origen de la dita, La comèdia de Falset, com dèiem, té un justificat interès històric pel fet de formar part del ressorgiment del teatre català. I és que l'obra s'emmarca plenament en els inicis d'aquest corrent de teatre català de vocació marcadament popular, poc després que hagi baixat de la "sala i alcova" privada als proscenis públics barcelonins. Des de cinc anys abans, el panorama teatral de Barcelona estava convuls. El 1864 'Serafi Pitarra' va estrenar L'esquella de la torratxa, una paròdia en dos actes que va obtenir un èxit abassegador i va donar el tret de sortida al teatre català modern.

Res torna a ser igual des d'aquell moment. I és que el teatre escrit en el "català que ara es parla" va fer patent amb 'Pitarra' la seva comercialitat en uns escenaris que,

fins al moment, només parlaven en castellà (entès com a llengua de prestigi). "La resposta del públic fou tan bona que altres dramaturgs seguiren ben aviat els passos de Soler".

I no només sorgeixen dramaturgs. En vista de l'èxit de 'Pitarra', els teatres de Barcelona s'animen a crear companyies per a representar obres en català. Conrad Roure hi participa des del primer moment, i escriu a quatre mans amb 'Pitarra' algun d'aquells primers èxits del teatre català modern, representat en sales com es fa avui dia i no en pisos, golfes i "sales i alcoves". Pel seu compte (tot i que tota la seva vida literària discorre paral·lelament a la de 'Pitarra'), va escriure, a més, les següents obres: les paròdies Una noia es per un rey (1865), Un pom de violes (1869) i L'ocasió fa el lladre (1870), i els drames romàntics Claris (1879), El castell i la masia (1891) i Passions Funestes (1898).

Entre els actors que van representar La comèdia de Falset hi ha Balbina Pi (que fa de Bel, la jove que tots pretenen), que va acabar la seva carrera com a primera actriu del Romea i que va ser a temps de treballar amb el dramaturg per excel·lència del teatre català: Àngel Guimerà. Però entre els intèrprets també hi havia Lleó Fontova ("que tots els testimonis assenyalen com l'actor més ben dotat del seu temps") i Iscle Soler, un joier d'ofici que, com a aficionat, va debutar al teatre amb 'Pitarra' i va acabar treballant, com a professional, 42 temporades seguides al Romea. "Al cabo de unos años, en su retiro, tributósele al viejo actor un homenaje al que concurrió una gran parte de la intelectualidad literaria de Cataluña", segons explica Conrad Roure en les seves memòries. Mor a Terrassa el 1914, "siendo el acto de su entierro una manifestación patente de lo mucho que en Cataluña se le estimaba y veneraba". ■

Caracterització teatral de Lleó Fontova

Isclé Soler

Isclé Soler

Reirar Lleó Fontova

Conrad Roure